

Kirkestatens Tilblivelseshistorie og til Investiturstriden og til-
lige *Die deutschen Parteiprogramme 1844—1900*, 1.—2. H.,
udgivne af F. Salomon. Disse sidste Hæfter har ogsaa
Interesse for videre Kredse.

For alle Dyrkere af det 17. Aarhundredes politiske Hi-
storie har den store 6 Binds Kvartudgave fra 1723—25 af
Johan de Witts Breve været en Hovedkilde. At den dog
langtfra var fuldstændig, og at Manglerne ikke var blevet helt
afhjulpne ved senere spredte Udgivelser, har længe været en
bekendt Sag. Da den udmærkede hollandske Historiker Robert
Fruin forberedte den store Skildring af de Witt og hans Tid,
som han desværre ikke fik færdig før sin Død 1899, gennem-
gik han derfor ogsaa de i Rigsarkivet i Haag opbevarede Breve
fra og til de Witt, og han efterlod en overordentlig stor Sam-
ling af Afskrifter og Uddrag af disse. Paa Grundlag heraf har
nu den ogsaa i Norden ansete Professor Kernkamp i Ut-
recht for det historiske Selskab i denne Stad begyndt en Ud-
gave: *Brieven van Johan de Witt. Bewerkt door Robert
Fruin, uitgegeven door G. W. Kernkamp*; Brevene til de Witt
er saaledes foreløbigt udskudte til en senere Publikation. Prin-
cippet for Udgaven er at udelukke alle de Breve, der er op-
tagne i Kvartudgaven, men at medtage alle ellers trykte eller
hidtil utrykte, for saa vidt som der til dem findes Koncepter
i Haagarkivet: Grundlaget har været Fruins Samlinger, men
Kernkamp har revideret og udfyldt dem; oplysende Noter og
korte Indledninger er tilføjede. Hidtil er udkommet 1ste Bind,
omfattende Aarene 1650—57 (Amsterdam, 1906). Værket
vil blive af stor Betydning, ikke mindst for Nordens Historie,
hvad allerede fremgaar af, at en stor Part af 1ste Bind inde-
holder de Witts Breve til den nederlandske Afsending i Dan-
mark, den bekendte van Beuningen; for deres Vedkommende
er Tidsgrænsen rykket ned til August 1658. J. A. F.

Under Titlen: *Taine, historien de la révolution française*,
har A. Aulard udgivet (Paris, 1907) et Udtog af Forelæs-
ninger, som han 1905—07 har holdt ved Sorbonnen. Bogens
Opgave er at rette et Grundstød mod den Autoritet, Taine's
berømte Værk over Revolutionen har nydt i vide Kredse.

Utvetydigere kan en Fordømmelsesdom ikke udtales end det her sker i Aulards Slutningsord: „Taine vilde forny Revolutionens Historie for at retfærdiggøre sin konservative Teori om Traditionens Betydning, og forny den ved Lærdom. Men ikke alene er hans Lærdom skrøbelig, hans Syn paa Revolutionen følger intet til hvad de royalistiske Pamfletskrivere allerede havde udtalt dels under Revolutionen, dels under Restaurationen. Naar man ser nøjere til, har han kun bragt af nyt sin behagelige Stil og den Anseelse, som Henviisning til Arkiv-pakker giver. Naar man gør Regnskabet op, synes Bogen og dens almindelige Resultater mig næsten unyttig for Historien, i Virkeligheden kun af Betydning for Taine's egen og hans Disciples intellektuelle Biografi“. Aulard er ikke kommen letsindig til sin Fordømmelse. Han siger — og der er ingen Grund til at tvivle paa Ord fra en Historiker, der, hvad man end kan mene om hans Opfattelse, netop som Forsker fortjener den største Anerkendelse —, at han har sammenlignet Taine's Tekst med næsten alle de af ham opgivne Kilder, og at han kun undtagelsesvis har fundet en nøjagtig Gengivelse; men da det vilde være umuligt at bevise dette paa alle Punkter, har han indskrænket sig til at give et Uddrag af sin Undersøgelse. Helt fri for Smaalighed er Aulards Kritik ikke; men ganske vist fremtræder Taine's Forskningssvagheder nu i et langt grellere Lys end man tidligere kunde øjne. Det er uden Tvivl ogsaa en korrekt Bestemmelse af disse Svagheder og deres Aarsager, Aulard giver. Taine var en uordentlig, lidet omhyggelig og altfor hurtig Arbejder, navnlig overfor Arkivalier; han stolede altfor meget paa at have en instinktmæssig, øjeblikkelig Forstaaelse af Aktstykker og fordybde sig derfor ikke i dem; han troede om sig selv, at han kunde naa til den fulde Sikkerhed og improviserede ilsnart en saadan Sikkerhed; selv et Offer for den klassiske Aand, som han saa som Revolutionens Fordærvelse, generaliserede han ud fra enkelte, spredte Vidnesbyrd, og betaget af sin egen Fremstillings litterære Glans og Kunst, saa han bort fra hvad der var i Strid med hans Opfattelse. Han var ingenlunde illoyal, men han var lettroende overfor alt hvad der passede ham;

han var overbevist om, at han vilde finde Sandheden, men i Virkeligheden havde han dannet sig sin Mening i Forvejen og vilde kun bestyrke den gennem sin Forskning. Som allerede bemærket, er alt dette utvivlsomt rigtigt; men er dermed alt sagt om Taine, og er hele hans Værk unyttigt for Historien? Det maa her for det første betones, at hvor mange Urigheder der end er i Enkeltheder hos Taine og i hans Gengivelse af hans Kilder, meget bliver dog tilbage, som i det væsentlige er rigtigt fortalt. Endvidere, hvor overdrevne hans Domme og Opfattelser end er, og hvor ubetinget Ret Aulard har i at dadle hans Tilbøjelighed til Generaliseren og hans Undladelse af at fremhæve vigtige Momenter og afgørende Sider af Tilstandene saavel under l'ancien régime som under Revolutionen, et sjældent og beundringsværdigt psykologisk Blik overfor visse af de herskende Stemninger har Taine dog ejet. Aulard og hans Skole arbejder med langt større videnskabelig Metode end han, og de har indlagt sig uvurderlige Fortjenester ved at tage Livet af mange Legender og falske Forestillinger. Men hvor de som alle Historikere igennem Konstruktion maa søge at bestemme Motiverne, dér forenkler ogsaa de Revolutionens Psykologi, generaliserer paa deres Manér. Hvor Taine ser den jakobinske Aand som den eneste Ulykke, dér har de væsentligst kun Blikket for Kampen for Revolutionen imod dens ydre og indre Fjender som Aarsagen til Fremdriften i Lidenskab og Voldsomhed. Endnu har Revolutionen ikke fundet den Skildrer, som kan samle alle Traadene i sit Hjerte og sin Hjerne og derefter i sin Pen og sin Pensel, og maaske vil en saadan aldrig komme. Men derfor kan man bryde Staven over Taine's Forskningsmaade og over hans Fortegning af Billedet uden at komme uden om de Træk, han med Rette har øjnet og gengivet i hin Jordskælvstids aandelige Fysionomi, og visse ægte Farver bliver tilbage, som vi skylder ham Tak for. J. A. F.

Professor Blok i Leiden har afsluttet sin fortræffelige *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk* med 7.—8. Bind (1907—08), der omfatter Tiden fra den bataviske Republiks Grundlæggelse 1795 til Aar 1900.